

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาของโครงการ

จากการระบาดของโรคไข้หวัดนกในหลายประเทศในแถบเอเชียรวมถึงประเทศไทยในช่วงปลายปี 2546 ส่งผลกระทบอย่างรุนแรงต่ออุตสาหกรรมการผลิตสัตว์ปีกของประเทศไทยทั้งจากการทำลายสัตว์ปีกที่ป่วยและจากมาตรการควบคุมกำจัดโรค ความวิตกกังวลของประชาชนต่อการบริโภคเนื้อสัตว์ปีกและผลิตภัณฑ์จากสัตว์ปีก การระงับการนำเข้าเนื้อสัตว์ปีกและผลิตภัณฑ์จากสัตว์ปีกของประเทศคู่ค้าที่ไทยมีมูลค่าการส่งออกมากกว่า 40,000 ล้านบาท (กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ กระทรวงการต่างประเทศ, 2546) และยังส่งผลกระทบต่อเนื่องกับอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องอื่นๆ เช่น อุตสาหกรรมวัตถุดิบและการผลิตอาหารสัตว์ รวมถึงการจ้างงานของแรงงานในอุตสาหกรรมดังกล่าว นอกจากนี้ยังมีรายงานผู้ป่วยและเสียชีวิตจากโรคไข้หวัดนก (CDC, 2005) ซึ่งนับว่าเป็นภัยคุกคามต่อสุขภาพมนุษย์เนื่องจากมีความวิตกกังวลว่าจะเกิดการระบาดครั้งใหญ่จากการกลายพันธุ์ของเชื้อไวรัสไข้หวัดนก

โรคไข้หวัดนกหรือ Avian influenza เกิดจากเชื้อ influenza A virus ในตระกูล Orthomyxoviridae ซึ่งเป็น RNA ไวรัส ชนิดที่มีเปลือกหุ้ม (Envelop) โดยมี Surface antigens ที่สำคัญคือ haemagglutinin (H) และ neuraminidase (N) โดยมี H-type ตั้งแต่ 1-16 และมี N-type ตั้งแต่ 1-9 (Horimoto and Kawaoka, 2001; Fouchier 2005) เชื้อไข้หวัดนกที่ระบาดจะเป็น H5 และ H7 เป็นส่วนใหญ่ โดยสายพันธุ์ที่ระบาดรุนแรงในไทยและประเทศในเอเชียได้แก่สายพันธุ์ H5 N1 (กรมปศุสัตว์, 2547) การแพร่กระจายของเชื้อ Avian Influenza Virus (AIV) มักเกิดจากสัตว์ที่ติดเชื้อมาส่งขั้วถ่ายต่างๆ โดยเฉพาะทางอุจจาระของนกเป็ดน้ำ การติดต่อในสัตว์เกิดขึ้นได้ทั้งทางตรงและทางอ้อมจากเชื้อที่ปนเปื้อนในน้ำ อาหาร อุปกรณ์ที่ปนเปื้อนเชื้อไวรัส ระยะฟักตัวของโรคไข้หวัดสัตว์ปีกในสัตว์อาจสั้นเพียงไม่กี่ชั่วโมงจนถึง 3 วัน ขึ้นอยู่กับชนิดของเชื้อ วิธีการที่ได้รับเชื้อ จำนวนเชื้อ และชนิดของสัตว์ (Alexander, 2000, Campitelli et. al, 2004)

มาตรการควบคุมโรคของประเทศไทยในช่วงที่การระบาดครั้งแรกซึ่งดำเนินการโดยกรมปศุสัตว์ได้แก่ 1) มาตรการทำลายสัตว์และเชื้อโรค โดยเมื่อพบโรคจะทำลายสัตว์ปีกทั้งหมดในรัศมี 5 กิโลเมตรและทำการฆ่าเชื้อโรคโดยใช้น้ำยาฆ่าเชื้อ 2) มาตรการสำรวจและเฝ้าระวังโรค โดยการเฝ้าระวังโรคอย่างเข้มข้นในรัศมี 50 กิโลเมตรรอบจุดเกิดโรคและการควบคุมการเคลื่อนย้ายสัตว์ปีกทุกชนิด (กรมปศุสัตว์, 2547) ส่วนการใช้วัคซีนนั้น กรมปศุสัตว์ยังไม่มีมีการใช้มาตรการนี้ในการควบคุมกำจัดโรค จากการดำเนินมาตรการดังกล่าว ทำให้มีการทำลายสัตว์ปีกมากกว่า 26 ล้านตัว โดยในเขตภาคเหนือตอนบนมีการทำลายสัตว์ปีกไม่ต่ำกว่า 2 ล้านตัว การทำลายสัตว์ปีกในครั้งนั้นไม่เพียงแต่มีการทำลายไก่ไข่ ไก่กระทง เท่านั้น ยังมีการทำลายไก่พื้นบ้านและไก่ชน ซึ่งส่งผลต่อ

ความรู้สึกและวิถีชีวิตของเกษตรกรโดยเฉพาะในเขตชนบท (สุชนและคณะ, 2548) ผลการควบคุมการแพร่ระบาดของโรคไข้หวัดนกครั้งนั้นได้ผลเป็นอย่างดี จากการระบาดครั้งแรกนั้นมีจังหวัดที่ได้รับผลกระทบจากการระบาด 96 จุด 25 จังหวัด 48-อำเภอ และสามารถควบคุมการแพร่ระบาดของโรคได้ (กรมปศุสัตว์, 2548) แต่อย่างไรก็ตามต่อมาก็ยังมีการระบาดของโรคในประเทศไทย แต่เป็นการระบาดเป็นวงแคบๆ ในบางพื้นที่ แสดงให้เห็นว่าประเทศไทยยังไม่สามารถกำจัดโรคนี้ให้หมดไปจากประเทศได้ และมีแนวโน้มที่จะกลายเป็นโรคประจำถิ่น ซึ่งการทำลายสัตว์ปีกอาจไม่เหมาะสมกับพื้นที่ที่มีการเลี้ยงสัตว์ปีกที่หนาแน่น (Capua and Morangon, 2003) เนื่องจากจะเป็นการทำลายสัตว์ปีกเป็นจำนวนมาก และอาจเป็นการทำลายพันธุกรรมของสัตว์ปีกที่มีการคัดเลือกสายพันธุ์มานาน โดยเฉพาะไก่พื้นบ้านและไก่ชน ดังนั้นมาตรการการใช้วัคซีนจึงอาจเป็นทางเลือกหนึ่งที่จะใช้ควบคุมโรค โดยการใช้ร่วมกับการทำลายสัตว์ปีกและการเฝ้าระวังโรค (Capua and Morangon, 2003) โดยหากมีการใช้วัคซีนที่มีมาตรฐาน วัคซีนสามารถลดการเกิดโรคและการตายของสัตว์ปีก และยังลดจำนวนเชื้อไวรัสที่ถูกขับออกมาจากสัตว์ป่วยอีกด้วย ซึ่งผลการลดเชื้อไวรัสที่ถูกขับออกมาจากร่างกายของสัตว์ป่วยดังกล่าว จะทำให้ลดโอกาสการแพร่กระจายโรคและช่วยลดโอกาสการกลายพันธุ์ของเชื้อไวรัสอีกด้วย (สัตวแพทย์สมาคมแห่งประเทศไทย, 2547) ซึ่งวัคซีนโรคไข้หวัดนกมีการผลิตหลายวิธี ได้แก่ วัคซีนเชื้อตาย (inactivated vaccine) วัคซีนที่ผลิตจากส่วนหนึ่งของไวรัสที่ติดอยู่ในหลอดทดลอง (Recombinant subunit vaccine) และวัคซีนที่ผลิตจากสารพันธุกรรมของเชื้อไวรัส (DNA vaccine) (Swayne and Suarez, 2000) โดยการเลือกใช้วัคซีน จะต้องพิจารณาให้เหมาะสมกับสายพันธุ์ที่เป็นสาเหตุของการระบาด เพื่อกำหนดวิธีการแยกสัตว์ที่ทำวัคซีนออกจากสัตว์ที่ติดเชื้อไวรัสในธรรมชาติ (Differentiating Infected from Vaccinated Animal; DIVA) ซึ่งมีความจำเป็นมากในการเฝ้าระวังโรค และเชื้อไวรัสที่นำมาผลิตวัคซีน ควรมีลักษณะทางพันธุกรรมใกล้เคียงกับเชื้อที่ระบาด เพื่อให้มีประสิทธิภาพในการคุ้มโรคที่ดี (Capua and Morangon, 2003)

นอกจากนี้ OIE ยังมีแนวโน้มผ่อนคลายมาตรการการใช้วัคซีน โดยการอนุโลมให้มีการใช้วัคซีนได้แต่ต้องดำเนินการภายใต้ข้อกำหนดและการเฝ้าระวังอย่างเข้มงวด (OIE, 2004) ซึ่งมีตัวอย่างประเทศที่มีประสบความสำเร็จในการใช้วัคซีนควบคุมกำจัดโรค เช่น ประเทศฮ่องกงและอิตาลี (Capua and Morangon, 2000; Chan, 2002) แต่เนื่องจากประเทศไทยยังไม่มีประสบการณ์ในการใช้วัคซีน จึงยังไม่มีความพร้อมในด้านข้อมูลการใช้ในทุกๆ ด้าน จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการศึกษาแนวทางการใช้วัคซีนเพื่อควบคุมโรคไข้หวัดนก ซึ่งข้อมูลดังกล่าวมีความสำคัญมากในการวางแผนยุทธศาสตร์การควบคุมกำจัดโรคในประเทศไทย หากมีข้อมูลดังกล่าวแล้วจะทำให้การตัดสินใจของรัฐในการเลือกใช้มาตรการใดๆ ในการควบคุมกำจัดโรคสามารถทำได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น โดยผู้ที่มียุทธศาสตร์สำคัญของการใช้

วัคซีนคือ ตัวเกษตรกร ดังนั้นหากมีการศึกษาเกี่ยวกับองค์ความรู้ ทักษะและพฤติกรรม ของเกษตรกรต่อการป้องกันโรคใช้หัวดนกด้วยวิธีต่างๆ รวมทั้งการใช้วัคซีน น่าจะทำให้ได้ข้อมูลที่สามารถนำไปประกอบการตัดสินใจของผู้บริหารประเทศในการกำหนดนโยบายควบคุมป้องกันโรคใช้หัวดนกต่อไป

วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

1. เพื่อให้ได้ข้อมูลความรู้ ทักษะ พฤติกรรมของเกษตรกรที่มีต่อโรคใช้หัวดนก
2. เพื่อให้ได้ข้อมูลความรู้ ทักษะ พฤติกรรมของเกษตรกรที่มีต่อการควบคุมป้องกันโรคใช้หัวดนก
3. เพื่อให้ได้ข้อมูลวัคซีนป้องกันโรคใช้หัวดนกที่มีในเขตภาคเหนือ